

El teatre català al Pla d'Urgell (1910-1933)

Esteve Mestre Roigé

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà

RESUM: Aquest article és una mostra de les obres en català que es representaren a Mollerussa i a pobles del Pla d'Urgell durant els anys 10 i 20 del s. XX.

PARAULES CLAU: Teatre, companyies de teatre, grups d'aficionats, dones, església, obres, autors, Pla d'Urgell, Mollerussa, *Lo Pregoner*, *Lo Pla d'Urgell*, *Urgell-Segarra*.

ABSTRACT: This study is a sample of the theater performances in Catalan that were performed in Mollerussa and in the villages of Pla d'Urgell during the 10s and 20s of the s. XX.

KEYWORDS: Theater, theater companies, amateur groups, women, church, plays, authors, Pla d'Urgell, Mollerussa, *Lo Pregoner*, *Lo Pla d'Urgell*, *Urgell-Segarra*.

0. PRÒLEG

Durant els primers decennis del s. XX, hi ha a la Gran Plana d'Urgell tres poblacions, Mollerussa, Juneda i Bellpuig, que tenen la infraestructura necessària i la capacitat per fer teatre, ja que tenen locals i unes directives que contracten companyies de teatre, i també tenen la força suficient per crear grups d'aficionats que es mantindran estables al llarg d'aquests anys. Per escriure aquest article m'he basat en la revista *Urgell-Segarra* (1919-1922)¹ per conèixer les activitats teatrals de Mollerussa, i les revistes de Bellpuig *Lo Pla d'Urgell* (1912-1923)² i *Lo Pregoner* (1921-1936)³ per saber les obres que es representaren als pobles del Pla d'Urgell.

Des de l'inici del s. XX, als nostres pobles, per les

festes majors es convidava les companyies de sarsuela, opereta i de varietats, amb cupletistes, "tonadilleras", i totes les actuacions eren en castellà. També es feia teatre en castellà i el teatre català s'anava obrint camí.

En aquest estudi només ens fixarem en les representacions de teatre català.

El teatre català a la darrera dècada del s. XIX fou protagonista, sobretot, amb les obres dels representants del moviment renaixentista, Frederic Soler "Pitarra" (1839-1895) i Àngel Guimerà (1845-1924), i en entrar el s. XX sorgeix el teatre modernista, i els representants més destacats seran Santiago Rusiñol (1861-1931) i Ignasi Iglesias (1871-1928). Les obres d'aquests quatre autors pujaran moltes vegades en el primer terç del s. XX en els escenaris de les poblacions de Catalunya i també del Pla d'Urgell.

1. TEATRE A LES NOSTRES COMARQUES

Segons les informacions extretes de la revista *Lo Pla d'Urgell*, durant els anys 1910-20 sabem que feien teatre a les següents poblacions: a Linyola a l'Espiga, a Bellvís al Centre Catòlic, i a Palau d'Anglesola a la societat La Flor del dia i al Sindicat.

A Mollerussa, se'n feia al Casino, fins que va plegar l'any 1917; a L'Amistat a partir de 1905; al Teatre Foment (1916), que visqué diferents èpoques, i al local dels carlins i al dels republicans.

Fora de la nostra comarca, a Juneda, al Teatre Foment i al Centre Republicà; a Belcaire, al Sindicat; a la Fuliola hi hagué un grup estable d'aficionats durant anys; a Maldà, al Centre Catòlic; a Arbeca, al Centre Català i al Centre Republicà; i a Sant Martí de Maldà, al Foment.

¹ <https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/pub.vm?id=0001517599&view=premsa&lang=ca>

² https://repositori.fpiei.cat/ca/dem/catalog/searches?dem_discovery_search%5Bid_parent%5D=43897

³ Arxiu Anton Saladrigues Fernández. Bellpuig. Agraeixo les facilitats per consultar la revista.

En aquests centres es programaven actuacions – normalment sarsuela, i amb el pas dels anys, de “varietats”, i també teatre català– i en aquestes poblacions sorgien de forma esporàdica grups teatrals que normalment no anaven més enllà de fer una funció anual, tradicionalment, un drama o una obra de caràcter moral i un sàinet –un “jogueta” còmic– amb el qual alegraven el públic assistent.

2. TEATRE. ANYS 1910-1920

Seguint la revista *Lo Pla d'Urgell*, ressaltem aquests successos en la dècada del 1910 al 1920

2.1. TEATRE D'AFICIONATS, NOMÉS PER HOMES

Des del s. XIX, l'església catòlica prohibia l'actuació de dones en les obres de teatre, un fet que es començaria a qüestionar els anys 10 i que, fins als anys 20, no es normalitzaria l'actuació de les dones –del poble– dalt de l'escenari.

A la fi del primer decenni del s. XX, l'església començà a alçar el veto per tal que les dones poguessin actuar, però va costar, i molt, superar els prejudicis morals existents als pobles i que s'acceptés veure una dona dalt de l'escenari.

El clima social de l'època, i més, en pobles dominats per un caciquisme i per l'església, feia impossible que una dona assagés i actués junt amb homes. Anava en contra de totes les normes morals.

El que feien els grups d'aficionats dels pobles, si volien comptar amb l'actuació de dones, era contractar actrius de Barcelona o de Lleida per a representar papers de dona. Se'ls pagava viatge d'anada i tornada i el preu acordat per actuar en la representació.

Segons notícies que ens ofereixen els corresponents de *Lo Pla d'Urgell*, l'any 1913 sabem de l'anunci dels grups d'aficionats de dos pobles, el primer Anglesola i el segon Palau d'Anglesola, que, a la fi d'una exitosa actuació, en la qual havien venut 350 entrades i on tots els papers havien estat fets per homes, anunciaren que en la propera obra hi actuarien dones del poble.

El 1926, el grup d'aficionats de Castellnou de Seana estava format per, només, homes, però el 1925 al grup d'aficionats de Sant Martí de Maldà hi actuaven tres noies de la població.

2.2. REPRESENTACIONS TEATRALS INFANTILS

En algunes poblacions com Linyola, Bellví, Palau d'Anglesola, Bellpuig, Mollerussa... els alumnes de les escoles actuaven en actes de grans festivitats, homenajes, festa de fi de curs... En aquests actes, en alguns dels números que representen, els posen cançons i els alumnes segueixen la música fent mímica (un precedent, o realment, una actuació d'escala en hifi).

Qui va excel·lir, en el teatre infantil, fou Torregrossa, que durant uns anys tingué un grup de teatre infantil anomenat “Els alumnes excursionistes”, que, a part de representar obres de manera periòdica a Torregrossa, també actuà a poblacions properes, com Juneda, on el 1914 hi representaren dos sàinets.

2.3. COMPANYIES DE TEATRE QUE PASSAREN PER LA COMARCA

Entre 1912 i 1920, passaren per les nostres comarques, entre d'altres, les companyies de teatre professional següents: La Casals-Cazorla, la Josep Pubill-Josefina Roca, la Jaume Borràs, la Enric Guitart, La Paloma de Lleida, la Josep Pallesca –sarsueles–, la del Sr. Cristià, la del Sr. Tarrida, la Fuentes, la secció artística de L'Amistat, la del Sr. Josep Fusalbers, Grup de La Fuliola, la d'Eusebi Sostres, i la de Victòria Benedicto.

2.4. ESCENÒGRAFS

Quan es va estrenar el teatre L'Amistat va decorar l'escenari el gran escenògraf lleidatà Carles Montany Rebès, que anys després, el 1916, seria convidat per la Tarota per pintar els decorats de les obres a representar i va fer meravelles. El públic li va reconèixer la seva obra i el va aplaudir molt.⁴

També tenim notícia que a Bellcaire un grup d'aficionats contractaren per pintar 6 decorats per una obra de teatre a l'escenògraf de Barcelona Anton Ferrer.⁵

2.5. OBRES REPRESENTADES SEGONS LO PLA D'URGELL

Per fer aquest quadre he seguit els corresponents de les poblacions properes a Bellpuig i que ens mostren les obres que representaven els grups teatrals, a les nostres comarques, acompanyat de la data que es va estrenar –i quan no ho he pogut trobar, la data de publicació de l'obra– i el nom de l'autor.

⁴ *Lo Pla d'Urgell*, núm. 239, 23-XI-1916, p.4, i el núm. 240, 30-XI-1916, p.6.

⁵ *Lo Pla d'Urgell*, núm. 308, 9-II-1918, p.7.

ANY	OBRA TEATRAL	ESTRENA	AUTOR	REPRESENTADA A
1912	<i>Perdó</i>	1893	B. Calbot	Sant Martí de Maldà
	<i>Renochs</i>	?	Josep Espel	Sant Martí de Maldà
	<i>Qui de casa fuig</i>	1910	Joan Vidal	Maldà
	<i>L'hereuet de la ferreria</i>	1910	Joan Vidal	Maldà
	<i>Lo Místic</i>	1903	S. Rusiñol	Mollerussa(Casino)
	<i>Los Savis de Vilatrista</i>	1907	S. Rusiñol	Mollerussa(Casino)
	<i>El Iliri d'aigua</i>	1886	Pitarra	Maldà
	<i>El lladre</i> (trad. Sunyer)	1906	Henri Berns- tein	Maldà
	<i>Viatge de Boda</i>	?	Eduard Coca	Maldà
	<i>Tristos amors</i> (trad. N.Oller)	1887	Giussepe Gia- cosa	Maldà.
	<i>Els Raigs</i>	1900	Albert Llanes	Maldà.
	<i>Fe, Pàtria i Amor</i>	1900	Josep Ciurana	Vilanova de Bellpuig (Centre Catòlic)
	<i>Com les olives</i>	1907	Pere Boquet	Vilanova de Bellpuig (Centre Catòlic)
	<i>Blanc i Negre</i>	1897	Adrià Gual	Vilanova de Bellpuig (Centre Catòlic)
No mencionen obra	?	Josep Morató	Mollerussa. L'Amistat (aficionats)	

1913	<i>Dos fills</i>	?	?	Sant Martí de Maldà (aficionats).
	<i>Parlant la gent s'embo-lica</i>	?	Pau Roses	Sant Martí de Maldà. (aficionats)
	<i>A mitja vela</i>	?	Lluís Millà	Sant Martí de Maldà. (aficionats)
	<i>En Nofre Llonza</i>	?	Lluís Millà	Sant Martí de Maldà. (aficionats).
	<i>Matrimoni feliç</i>	?	?	Bellcaire (aficionats)
	<i>El carro del vi</i>		Ramon Ramon	Bellcaire (aficionats)
	<i>Sarsuela Dorm</i>	1876	J.Rius/N.Capmany	Bellcaire (aficionats)
	<i>Les angúnies del repòs</i>	1907	Josep Morató	Bellcaire (aficionats)
	<i>Les Bodes d'en Cirilo</i>	1892/3	Emili Vilanova	Bellcaire (aficionats).
	<i>Catalunya</i>	?	?	Bellpuig (aficionats)
	<i>A ca la Modista</i>	1892	Josep Asmarats	Bellpuig (aficionats)
	<i>Cebes al cap</i>	?	Joaquim Roig	Bellpuig (aficionats)
	OBRA TEATRAL	ESTRENA	AUTOR	REPRESENTADA A
	<i>Terra Baixa</i>	1897	A. Guimerà	Bellpuig/Mollerussa/Juneda
	<i>El ferrer del tall</i>	1874	Pitarra	Bellpuig/Mollerussa/Juneda
	<i>Les orelles de D. Pau</i>	?	?	Bellcaire
	<i>A cal Notari</i>	1906	Ramon Ramon	Bellcaire.
	<i>Les aurenets</i>	1907	G.Ginesta	Mollerussa (aficionats)
	<i>Lo Retorn de Palestina</i>	?	?	El Palau d'Anglesola. (aficionats)
	<i>Mestre Oleguer</i>	1890	A. Guimerà	El Palau d'Anglesola. (aficionats)
	<i>La batalla d'Ulm</i>	?	?	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>El cor del poble</i>	1902	I. Iglesias	El Palau d'Anglesola. (aficionats)
	<i>L'escurçó</i>	1893	I. Iglesias	La Fuliola (aficionats)
	<i>Los Mals Esperits</i>	?	Ll. Suñer	La Fuliola (aficionats)
	<i>Agència d'Informes comercials</i>	1905	P.Gener	La Fuliola (aficionats)
	<i>La Santa</i>		Marti Giol	La Fuliola (aficionats)
<i>Mestre Oleguer (1714)</i>	1892	A. Guimerà	La Fuliola (aficionats)	

1914	Sarsuela <i>El parany llibre</i>	1899	Josep Costa	La Fuliola (aficionats)
	<i>Juan Sarrallonga</i>	1858	Victor Balagué	El Palau d'Anglesola. (aficionats)
	<i>La Capseta dels petons</i>	?	Lluís Millà	El Palau d'Anglesola. (aficionats)
	<i>Lo Contramaestre</i>	1878	Pitarra	Castellserà
	<i>D. Gonzalo o l'orgull del gech</i>	1897	Albert Llanas	Castellserà
	Sarsuela <i>Primer Jo</i>	1873	C.Colomer N.Capmany	Bellcaire aficionats
	<i>La conquesta del Papa</i>	1893	M.Figuerola S.Raurich	Bellcaire aficionats
	<i>Un cop de teles</i>	?	?	Bellcaire (aficionats).
	<i>Dos sargentos franceses</i>	1913	Lluís Milla	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>A ca l'apotecari</i>		Lluís Milla	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>A mitja vela</i>		Ll. Milla	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>En Nofre Llonsa</i>		Ll. Milla	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>La Presonera</i>	1900	P.Martí Peydro	Ivars d'Urgell (Centre. Catòlic)
	OBRA TEATRAL	ESTRENA	AUTOR	REPRESETNADA A
<i>Lo rapte de D.Sabino</i>	?	J. Manubens	Ivars d'Urgell (Centre. Catòlic)	
<i>Ànima en pena</i>	?	Plaute J. Asma- rats	Ivars d'Urgell (Centre. Catòlic)	

1915	<i>Dorm i Primer Jo</i>			Castellserà.
	<i>A Sant Boi hi falta gent</i>	?	?	Juneda
	<i>La nit de Tots Sants</i>	?	?	Juneda
	<i>Reixes fora</i>	1910	M. Folch i Torres	Maldà
	<i>Sala de rebre</i>	1914	MM Pala Marquilles	Malda
	<i>Lo Far Maleit</i> (trad. Gastó A Mantua)	?	P.Antier P.Cloquemin	Malda
	<i>La meva senyora</i>	1914	Joan Mallol	Maldà
	<i>La criada nova</i>	1906	P.Josep Asmarats	Maldà
	<i>Lo Sant de l'amo</i>	1888	Joan Carreras Dagas	Malda (aficionats)
	<i>La Mare</i>	1907	S. Rusiñol	Mollerussa. L'Amistat. (aficionats)
	<i>Terra Baixa</i>			Sant Marti de Maldà. (aficionats).
<i>Les mitges de la Mundeta</i>	?	?	Juneda. (aficionats)	
1916	<i>Lo carro de vi</i>	1903	Ramon Ramon	Juneda. (aficionats)
	<i>El crim frustrat</i>		Folch i Torres	Linyola
	<i>Les Joies de la Roser</i>	1866	Pitarra	Juneda. (aficionats)
	<i>Cura de moro</i>	1876	Pitarra	Juneda. (aficionats)
	<i>Un quinto</i>		I.Iglesias?	Castellserà
	<i>Pobra Orfeneta</i>			Castellserà
	<i>Romeo i Julieta</i>	1587	W.Shakespeare	Castellserà
	<i>Genoveva de Bravant</i>			Castellserà
	<i>L'hereu escampa</i>		S. Rusiñol	La Tarota. Mollerussa.
1917	<i>Lo Contramaestre</i>		A.Guimerà	La Tarota. Mollerussa
	<i>El tresor</i>	1912	J.Morató Grau	la Tarota. Mollerussa
	<i>Jesús que torna</i>	1917	A.Guimerà	Foment. Mollerussa
	OBRA TEATRAL	ESTRENA	AUTOR	REPRESENTADA A
	<i>Maria Rosa</i>	1894	A. Guimerà	Foment. Mollerussa i Ivars d'Urgell
	<i>Gent d'ara</i>	1908	E. Coca	Ivars d'Urgell

1918	<i>Cap i cua</i>	1881	E. Aules	Bellcaire Agr.Dram.Catalana
	<i>Els tres tombs</i>		N.Capmany	
	<i>La tornada d'en Tito</i>	1867	Francesc Camprodon	Bellcaire A.D.C.
	<i>Mare i madrastra</i>	1889	J.Puig Torralba	Bellcaire A.D.C.
	<i>La vivor de l'estornell</i>	1887	Pitarra	Bellcaire A.D.C.
	<i>Bon Jan qui paga</i>	1889	E. Soler	Bellcaire A.D.C.

3. TEATRE CATALÀ A MOLLERUSSA (1911-1921)

Des de la fi del s. XIX, a Mollerussa hi ha presència de grups d'aficionats que actuen al local del Casino.

El 1905, al Casino es produeix una escissió i els socis que en surten funden L'Amistat, una societat dedicada a activitats socials i a fer ball, cinema i teatre, mitjançant els grups d'aficionats o contractant companyies de prestigi.

En aquests primers vint anys del s. XX a Mollerussa hi ha diferents locals –on també hi actuen grups d'aficionats: El Casino, fins a la seva dissolució, un local jaumista; un de republicà, L'Amistat, i des de 1916, el Teatre Foment.

3.1. LA LLUITA MORAL ENTRE CARLINS I L'AMISTAT

Si hi havia una oposició formal a l'actuació de dones dalt d'un escenari per considerar-ho un atemptat a la moral, ja ens podem imaginar el que passava quan es representava una obra considerada immoral.

A Mollerussa, el Centre dels Carlins estava format per famílies de catòlics integristes que tenien el recolzament del clergat i eren uns defensors a ultrança de la moral. Els socis de L'Amistat, majoritàriament, eren de dretes, catòlics i alguns tenien simpaties pel catalanisme.

Els carlins, defensors de la moral, miraven amb recel les companyies contractades per L'Amistat i les obres que representarien i, si consideraven que l'obra era immoral o si les actrius, durant la seva actuació, es passaven de la ratlla, posaven el crit al cel.

Mitjançant el diari *El Ideal* de Lleida, republicà, he trobat dos notícies que ens revelen les confrontacions entre carlistes i L'Amistat i les dos maneres de veure el món.

3.1.1. 1911. EL COCO

La primera d'elles, publicada a *El Ideal*, el 31 de març de 1911, pàg. 2, a la secció "Desde Mollerussa" i signada per Corresponsal, és una resposta a l'article publicat el dia abans, 30 de març, al *Diario de Lérida*, diari carlista, i signat per Tomàs, que era un cap del Centre Carlista de Mollerussa. En la representació que es va fer a L'Amistat, el diumenge 26 de març, de les sarsueles "Amor Ciego", de Pastor Rubira i Manuel Penella, "La tonta del capirote" i "El coco", de Jackson Veyan i música d'Amadeu Vives, l'actriu principal va fer gestos i insinuacions des de dalt de l'escenari que indignaren el dirigent carlista.

El cas és que l'endemà mateix, 31 de març, Corresponsal respon l'atac dient que els capellans, des de fa temps, tenen travessada la gola amb L'Amistat: "*Hechos una fúria los reverentes de Mollerussa vomitan por su boca un infierno de palabrotas gruesas y candentes...*", paraules adreçades a les autoritats i als seus socis, i aquests "*ya se resignan a morir quemados entre las llamas de una nueva Sodoma que según los furibundos profetas místicos, se nos viene encima*". Per fer-hi front, L'Amistat estava buscant contractar noves dives que amb la seva bellesa aturessin el cataclisme.

3.1.2. 1917. PAMFLETS CONTRA L'AMISTAT

El Ideal del 10 de gener 1917, pàg.1, publicava un bitllet titulat "*El pataleo de la chusma*" i un subtítol "*Las Bribonas y el jaleo de los neos*" enviat des de Mollerussa, amb data 8 de gener, i signat per A. Alvarez, on s'explicava que el divendres 5 de gener, a partir de les 11 de la nit, s'havia repartit, per les cases de Mollerussa, un full titulat "*La Voz de los Socios*", en què amb la intenció de fer-la fracassar, avisava de la imminent representació de "*Las Bribonas*"⁶, una obra permesa per la Junta Directiva de L'Amistat que atacava a la Moral, a la Societat i a la Religió. L'autor del pamflet, un carlista, l'havia fet imprimir a la impremta del diari tradicionalista *El Correo Leridano*.

L'èxit de "*Las Bribonas*" fou esclatant i el teatre s'omplí de gom a gom, i el públic va fer repetir les millors escenes de l'obra, el que demostra que "hoy" ja no és "ayer".

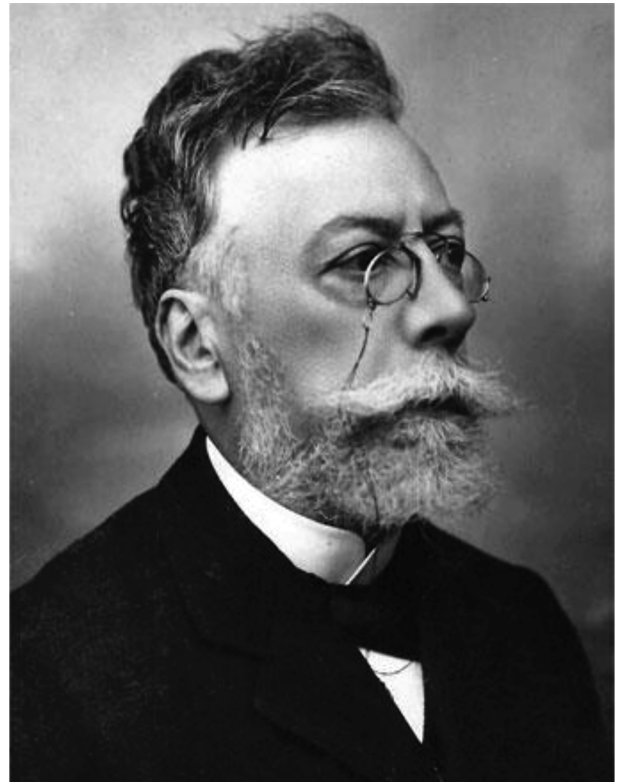
4. EL TEATRE CATALÀ A MOLLERUSSA (1919-1922)

Mitjançant la revista *Urgell-Segarra* (1918-1923), a partir d'ara *U-S*, podem seguir les obres en català que es representaren a Mollerussa als Teatres L'Amistat i al Foment, el teatre més gran de la província de Lleida, amb una capacitat per 2.000 persones.

4.1. 1919

En aquests teatres es feia cinema i ball i a les grans festes es contractaven companyies de teatre, principalment de Madrid, que posaven en escena les millors sarsueles del moment.

A L'Amistat passaren quatre companyies que oferiren teatre i sarsueles en castellà. Pel teatre Foment hi passaria al maig una companyia d'òpera espanyola, dirigida per Amadeo Cristià, fet que s'aprofità per inaugurar la il·luminació total del teatre i la del frontispici de l'edifici.⁷ Al juliol, la glòria del teatre espanyol, Francisco Morano, i al novembre es representaria el *Juan*

El dramaturg Àngel Guimerà.

Tenorio i d'altres sainets.

El 27 de juliol, al teatre Foment, hi actuà la companyia de Jaume Borràs, que representà *L'alcalde Stilmonte*, de Maurice Maeterlinck, Premi Nobel de Literatura (1911), i que s'havia estrenat a Barcelona el 7 de març de 1919, i *Montmartre*, de Pierre Frondaie, estrenada el 1918 (totes dues obres traduïdes per Salvador Vilaregut).⁸

4.2. 1920. HOMENATGE A ÀNGEL GUIMERÀ⁹

L'any 1920 Mollerussa visqué un dia històric amb la celebració de l'Homenatge a Àngel Guimerà el 25 de juliol.

El dia de Sant Jaume es va fer un Homenatge "al insigne patrici, al venerable dramaturg, al poeta gloriós, glòria i orgull de Catalunya, al geni de la nostra raça,

⁶ *Las Bribonas* era una obra estrenada el 10 de juny de 1908, amb lletra d'Antonio Martínez Viergol i lletra del mestre Rafael Calleja, que es burlava de les dames de la caritat.

⁷ *Urgell-Segarra*, núm. 16, 11-V-1919, p.24.

⁸ *Urgell-Segarra*, 3-VIII-1919, p.9.

⁹ *Urgell-Segarra*, núm. 48, 1-VIII-1920, p.1-2.

al eminentíssim D. Àngel Guimerà, al qual el nostre poble ha tributat un patriòtic homenatge”.

Arribà amb tren i fou rebut per l'alcalde Jaume Culleré i el President de Foment, Jesús Comes; se li feu una recepció a l'Ajuntament, un dinar a la Fonda del Jardí i tot seguit anaren al teatre Foment, que era ple de gom a gom, i el públic el va rebre dempeus, aclamant-lo, mentre la banda tocava Els Segadors.

La companyia Nolla-Casals, que dies abans havia representat *L'Ànima es meva* i *Mar i Cel*, representà *Terra Baixa*. Durant la representació Guimerà, entre els actes, sortí a l'escenari, essent aclamat per tot el públic.

4.2.1. TEATRE FOMENT

Per Tots Sants, el grup d'aficionats del teatre Foment representà *El Cor del Poble*, d'Ignasi Iglesias.¹⁰ El 8 de desembre posaren en escena *Un manresà de l'any vuit* (1879), de Ferrer Codina, i a l'acabar es va interpretar i cantar Els Segadors i *A pèl i repèl* (1868), de Narcís Capmany.¹¹

El dia de Nadal la companyia de Joan Pons representà *El conde de Montecristo* i el sàinet *Pare i Padrí* (1886), de Ferrer Codina, i el dia de Sant Esteve, dos òperes: *El Monjo Negre* (1920), música de Joaquim Cassadó sobre un text de Frederic Soler Pitarra que havia estat estrenat el 1889, i *Castor i Polux*, de Romeau, estrenada el 1737 (hi havia una comèdia amb el mateix títol, estrenada el 1888, d'Antoni Ferrer i Codina).¹²

4.2.2. TEATRE L'AMISTAT. L'SPORTING DE MOLLERUSSA

1920 és un any en què el teatre de varietats es va imposant a les nostres terres. Els jugadors de l'Sporting de Mollerussa, per fer diners per al club, decidiren fer teatre i l'1 de febrer escenificaren l'obra *El full de paper* (1880), de Pere A. Torres, i el sàinet *La targeta postal*. El 2 de febrer *Massa Tard*, de Manuel Marianel·lo i *L'adroguer del cantó* (1894), de Conrad Roure, i *La Malaltia de moda* (1916), de Joan Mallol. Comptaren amb la

participació de dos actrius de la companyia Barbosa. L'èxit fou esclatant.¹³

Al mes de novembre la companyia de teatre d'August Barbosa va presentar l'obra d'Ignasi Iglesias *Girasol* (1906), *La casa de la tranquil·litat*, d'August Barbosa (es publicaria el 1929) i *L'Amor vigila* (1919), de Poal i Aregall. Gràcies a l'èxit, dies després tornaren a Mollerussa per representar l'obra de P. Muñoz Seca *El infierno* i la peça musical *Permeti'm* (1906), de Lluís Puiggarí. I tornarien, de nou, l'11 de desembre, amb *La Bendición de Dios* i el sàinet *Jugar a casats* (1906), d'August Barbosa.

A L'Amistat es va formar un grup d'aficionats que, durant les festes de Nadal, representaren 8 sarsueles en castellà: entre elles, *Amarillos*, *La plaza de toros*, *La reina mora*, *La Trapera...* Tingueren la col·laboració de tres actrius, i una noia de Mollerussa, Antonieta Martí.¹⁴

4.3. 1921. L'ANY DE DOMÈNEC PALLE-ROLA

El qui anys a venir seria conegut com a Domènec de Bellmunt presentava la seva primera obra teatral a L'Amistat de Mollerussa.

4.3.1 TEATRE L'AMISTAT

El 9 de gener, a benefici del club de futbol Sporting, els seus jugadors representen les obres *Nàufrags* (1917), de S. Rusiñol, i l'obra *L'Esperit del Poble*, del jove Domènec Pallerola –amb decorats dels joves mollerussencs Francesc Margalef i en Joan Barberà–, que tingueren un gran èxit. L'obra es torna a representar el dia 17, junt amb l'obra *L'Hereu escampa*, de Rusiñol.¹⁵

Els aficionats de L'Amistat continuaven assajant sarsueles. Per Tots Sants feren una actuació.

¹⁰ *Urgell-Segarra*, núm. 54, 24-X-1920, p.6.

¹¹ *Urgell-Segarra*, núm. 57, 5-XII-1920, p.6.

¹² *Urgell-Segarra*, núm. 59, 2-I-1921, p.4.

¹³ *Urgell-Segarra*, núm. 37, 15-II-1920, p.6.

¹⁴ *Urgell-Segarra*, núm. 57, 5-XII-1920, p.5.

¹⁵ *Urgell-Segarra*, núm. 60, 16-I-1921, p.5.

Font: Urgell-Segarra, 68, 12 maig 1921, p. 12.

Font: Urgell-Segarra, 68, 12 maig 1921, p. 13.

4.3.2 TEATRE FOMENT

La companyia de Joan Calvo, el 24 de juliol, portà a Mollerussa –i a d'altres poblacions– l'obra *Joan Dalla* (1921), d'Àngel Guimerà, de la qual el 7 de gener de 1921, per ordre governativa, s'havia prohibit l'estrena en un teatre de Barcelona.¹⁶

Per Tots Sants, la companyia La Paloma de Lleida representà el *D. Juan Tenorio*.

A partir d'aquest moment, *Urgell-Segarra* deixa de banda el teatre, i només publicarà els programes de Festa Major dels Teatres Foment i L'Amistat dels anys 1921 i 1922.

La societat Foment es dissol, però una nova societat, Foment d'Urgell, es fa càrrec del teatre.

4.4. DOMÈNEC PALLEROLA I L'ESPERIT DEL POBLE

Domènec Pallerola Munné (1903-1993), nascut a Bellmunt, es va desplaçar a Mollerussa als 12 anys i fou un dels col·laboradors més assidus de la revista *Urgell-Segarra*.

Als 17 anys escriuria la peça *L'Esperit del Poble*, dedicada a Mollerussa, uns mesos després en llegiria una segona part a la redacció de l'*Urgell-Segarra*, "De París a Mollerussa".

4.4.1 L'OBRA L'ESPERIT DEL POBLE¹⁷

L'obra *L'Esperit del Poble* "és original de nostre estimat col·laborador En Domènec Pallerola, i el decorat és del seu company, i veí de Mollerussa, en Francesc Margalef".

¹⁶ *Urgell-Segarra*, núm. 73, 24-VII-1921, p.3.

¹⁷ *Urgell-Segarra*, núm. 61, 30-I-1921, p.5-7.

PRIMER ACTE

La decoració del 1r quadre representa l'entrada a Mollerussa venint de Lleida per la carretera.

En ella hi arriba el Manel, que fa molts anys va marxar a França a la recerca de progrés, i a l'entrada del poble es troba un peó caminer, en Rull... En Manel "tot ho veu diferent de quan ell va marxar de nostra vila, cercant el progrés" i

li demana que li expliqui el progrés del poble durant els anys de sa absència i en Rull va desgranant, una a una, les espigues que adornen nostre verger, recalçant-li que si amb quelcom anem retrasats, no ne's nostra la culpa, sinó que's degut a la opressió del Centralisme que'ns té esclavitzats.

I en Manel pregunta "què és el que ha donat tanta grandesa, quin és el nervi vital de aquella transformació i en Rull li contesta que és l'Esperit del poble que's l'esperit de la catalanitat, l'amor que tots sentim per Catalunya".

Apareix l'Esperit del poble que perdona l'emigrant i "Mollerusa obra les portes galanes – obra t'alcázar senzill – volteja ja les campanes – qu'entra en ton temple un bon fill". Cau el teló.

SEGON ACTE

L'escena representa el pas nivell de la via del Nord. Al fons l'estació de la via de ferro de l'Asucrera. A un costat el Bar Llion. Els carrers estan curulls de fang. És una crítica contra l'Ajuntament per l'abandó amb qu'els deixa al hivern i per la manca d'aceres i clavegueres. Ataca a la companyia Elèctrica que tot ens deixa sense llum i dona a conèixer el mal estat en que es troba el cementiri vell de parets ruïnoses i l'orgull amb que parlem els catalans la nostra llengua, volguent que a Catalunya prevaleixi solzament la nostra...

"Es dona a conèixer quiscuna de les taques que'm brutan la moral del nostre poble, sortint de la taberna quatre borratxos amb dugues dones que ballen i fan gatzara", a un d'ells se l'emportarà la seva dona i als altres els fa callar el sereno, que després segueix la seva ruta, cantant seré. Un tren surt de l'estació. S'abaixa el teló.

TERCER ACTE

"El tercer quadre representa la Plaça Major de nos-

tra vila en un dia de festa catalana. Al fons s'alsa severa i majestuosa la capella de Sant Isidori a qui s'ofrena aquella festa. Tot es alegria (..) i de lluny arriba al auditori "El cant dels segadors".

Entren en escena el Marcel i en Rull i aquest "li conta que la festa no és de cap Societat, sinó del poble en massa que venera al gloriós Sant Isidori". En Manel "ha trobat un poble gran, tot canviat, curull de plaers i riqueses, ha quedat cor-pres al veurer cases tant hermoses, al saber que fins publica un periòdic".

L'Esperit del Poble apareix de nou i "li explica com Mollerussa ha prosperat i prospera, i que tot és degut a la fe, al amor d'un poble novell que ha trevallat i que avui encamina tots els seus esforços per a veurer arribar el jorn ditxós de la seva llibertat".

També apareix l'Esperit de la Jove Catalunya a qui l'emigrant diu: "Que'l fill que de tu s'allunya – cercant la pau del destí – torna a la pàtria a la fi – torna a la Llar Catalunya".

L'acte s'acaba amb un "cridem tots ¡Visca el nostre poble!". L'orquestra entona l'himne català i el teló cau pausadament.

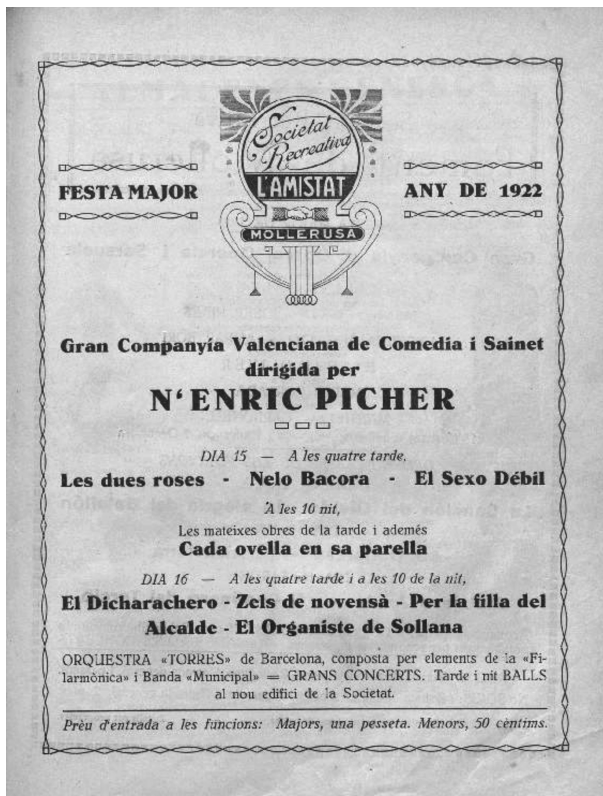
Domènec Pallerola, acabat l'acte, va sortir a l'escenari, en nom seu i del Margalef, per donar les gràcies per la bona acollida donada a la seva primera obra teatral.

4.4.2. DE PARÍS A MOLLERUSSA. LA SEGONA PART DE L'ESPERIT DEL POBLE

U-S (70, 12 juny 1921 p. 3-4) publica una nota explicant com el diumenge 5 de juny Domènec Pallerola anà a la redacció amb la peça teatral *De París a Mollerussa*, una revista mollerussenca en tres quadros, que els va llegir i que era la continuació de *L'Esperit del Poble*, on destacava la seva gran catalanitat, però també hi havia una crítica irònica, dirigida a Mollerussa, a la qual l'autor professa un gran amor. Oferia l'obra a la Societat L'Amistat i que els diners de les entrades fossin destinats a l'edifici nou que construïa la Societat.

4.4.3. ESTRENA D'UNA OBRA AL TEATRE COMÈDIA DE BARCELONA

U-S (77, 18 setembre 1921, p. 8) informava que el dijous 22, al teatre de la Comèdia, la companyia d'Enric Picher representaria una obreta còmica de D. Pallerola.

Font: Urgell-Segarra, 93, 12 maig 1922, p. 19.

Font: Urgell-Segarra, 93, 12 maig 1922, p. 20.

5. TEATRE CATALÀ ALS POBLES DEL PLA D'URGELL A LO PREGONER (1921-1936)

A Bellpuig es va fer teatre de manera continuada durant aquests primers decennis del s. XX. El teatre a Bellpuig, durant el s. XX, ha estat tractat de manera excel·lent i exhaustiva per Jaume Torres Gros i Ramon Miró Baldric.

Les actuacions dels seus grups d'aficionats, i del pas per la vila, dels teatres de varietats i de les companyies teatrals es poden seguir a través de la revista *Lo Pregoner* (a partir d'ara LP).

Però també tenim notícies, amb comptagotes, de les actuacions als pobles de les rodalies de Bellpuig. Anotarem les dels pobles del Pla d'Urgell.

5.1. IVARS D'URGELL

Segons LP, núm.2, de 10 de juliol de 1921, un grup d'aficionats, juntament amb l'actriu Ramoneta Rovira, representaren: *La Capsa de rape* (1906), de Lluís Milla; *La mala nit* (1888), de Josep Mª Pous, i *Pisco, Adan y compañía* (1880).

LP, 3, 24 de juliol de 1921: el grup d'aficionats posa en escena, amb la col·laboració de dos actrius del teatre Romea de Barcelona, *Terra Baixa* de Guimerà.

LP, 4, 2 d'agost de 1921: es comentava com uns anys abans hi havia hagut a Ivars un grup de teatre i que havien tingut força èxit.

5.2. CASTELLNOU DE SEANA

LP, 67, 13 de gener de 1924: el grup d'aficionats havia representat l'obra moral *Els moneders falsos* (1898?), de Joan Manubens.

LP, 74, 20 d'abril de 1924: mesos més tard, el grup tornaria amb *El casament d'en Saldoni i la Margarida* (1862), de Josep Ferré; *Embolics de família* i *Les penes d'un casat*, de Lluís Milla.

LP, 120, 24 de gener de 1926: un grup, format per només homes i dirigit per Miquel Galitó, posarien en escena les obres *L'Hereu de la Ferreria* (1910), de Joan Vidal, i *Un embolic de pretendents*.

5.3. GOLMÉS

LP, 70, 24 de febrer de 1924: a la Societat Golmesenca, un grup d'aficionats formats per homes i dones

representaren *El patí blau* (1903), de Rusiñol, i *L'amic Cirera* (1918), de Lambert Escala.

LP, 77, 1 de juny de 1924: el mateix grup estrenà l'obra *Juan-Jose* (1895), de José Dicenta.

LP, 79, 29 de juny de 1924: a Casa Toldrà la companyia La Paloma de Lleida *Maria Rosa* (1894), d'Àngel Guimerà.

LP, 91, 14 de desembre de 1924: a cal Toldrà, el grup la Paloma actuà de nou amb el *Juan Tenorio*.

5.4. BARBENS

LP, 99, 5 d'abril de 1925: el grup del Sindicat de Bellpuig es va desplaçar a Barbens –i a Sant Martí de Maldà– per representar *Noble venjança* i la sarsuela *Els dos didots*.

LP, 100, 19 d'abril de 1925: el mateix grup hi tornà amb l'obra *Les Aurenetes* (1907).

LP, 273, 20 de desembre de 1931: el grup d'Amics del Teatre de Bellpuig han d'anar a Barbens a representar l'obra *L'alcalde de Stilmonde*.

5.5. VILANOVA DE BELLPUIG

LP, 275, 17 de gener de 1932: la companyia Mes-tres-Querol hi representà *L'Heroi*, de Rusiñol.

5.6. BELLPUIG

LP, 270, 8 de novembre de 1931: el grup d'aficionats els Amics del Teatre de Bellpuig estrenen *L'amo del gos* i *La Fosca* (1901), d'Emili Graells, i fan una gira per Anglesola, Barbens, Tornabous, Castellnou de Seana i Golmés.

5.7. PALAU D'ANGLESOLA

LP, 175, 4 de març de 1928: es feren tres dies de teatre al cafè Sport.

LP, 286, 19 de juny de 1932: el grup La colla dels eixerits representà *L'avar* (1668) de Molière, trad. de Josep Roca (1903) i en *Joanot de cal Llanternes*.

5.8. POAL

LP, 331, 11 de març de 1934: es va posar en escena *Rodamon* (1907), de Rafel Noguera, i música de Narcisa Freixes.

5.9. BELLVÍS

LP, 167, 13 de novembre de 1927: per la festa major, *Cançó d'amor i de guerra* (1926), amb text de Lluís Capdevila i Víctor Mora i música del compositor Rafael Martínez.

5.10. LINYOLA

De tots colors, 226, 3 de maig de 1912: a l'Espiga, companyia Pubill-Roca, comèdies *La Dida*, de Pitarra, i *Gent d'ara* (1908), d'Eduard Roca.

LP, 118, 27 de desembre de 1925, i LP, 3 de gener de 1926: el grup d'aficionats actuaren per primer cop amb les obres *Juan José* i *Agència d'Informes comercials*.

LP, 137, 19 de setembre de 1926: per la festa major d'agost, a l'Espiga, la Ramoneta Rovira ha fet tres funcions teatrals i al Sindicat tenien una companyia de Barcelona.

LP, 148, 20 de febrer de 1927: per Nadal, al Sindicat, una companyia de teatre ha actuat dos dies.

LP, 209, 30 de juny de 1929: al Sindicat una companyia de teatre representà *La Mary Pickford al carrer de l'Hospital* (1929) i *Un milionari del Putxet* (1927), de Gastó A. Mantua.

LP, 325, 17 de desembre de 1933: el grup d'aficionats Foc Nou va actuar dos dies i va representar *L'Hostal de la Glòria* (1931), de Josep Mª de Sagarra, i *La setmana dels tres dijous* (1904), de Lluís Milla i J. Molgosa; i el segon dia *L'Heroi* (1903), de Rusiñol, i *Curandero nou* (1910), de Ramon Ramon.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CAPDEVILA, J. (1995). La substitució del cançoner popular i tradicional (El cas de les Terres de Ponent). *Els Marges: revista de llengua i literatura*, 52, 43-69.

Lo Pregoner. Arxiu Anton Saladrigues Fernàndez.

MIRÓ, R. (2020). La representació dels Pastorets a Bellpuig des del segle XX fins ara. *Quaderns d'El Pregoner d'Urgell*, 33, 27-54. En línia: <https://raco.cat/index.php/QuadernsPregonerUrgell/article/view/371175>

PINYOL, R. (2009). El teatre catòlic català contemporani. Els orígens (1897-1908). *Anuari Verdaguer*, 17, 403-426.

POLO, M. (1997). *Mollerussa. De lloc petit a poble (1889-1938)*. Ajuntament de Mollerussa.

SOLDEVILA, J. (2015). *Aigua, burgesia i catalanisme: Mollerussa, la construcció d'una ciutat (1874-1936)*.

Universitat de Lleida.

TORRES, J. (1994). El teatre a Bellpuig al segle XX.
Urtx: revista cultural de l'Urgell, 6, 193-208. En línia:
<https://raco.cat/index.php/Urtx/article/view/167251>